1. Šie sklypai XVII a. buvo šalia miesto gynybinės sienos, kuri pažymėta T. Makovskio Biržų miesto plane. Kadangi iki šiol gynybinės sienos fragmentų šioje miesto vietoje, t. y. prie Apaščios upės, nerasta, tik teoriškai galima teigti, kad ši teritorija buvo ne už gynybinės sienos.

2. Sklypų paviršiai nevienodi: prie šulinėlio Žemaitės g. Nr. 14 – H_{abs} 53,20 m, prie Pirties g. Nr. 3 šulinėlio – H_{abs} 54,74 m. Link Apaščios upės žemėjantis reljefas sukeltas užvežant žemes, statant pokaryje namus palei Žemaitės g. V pusę.

3. Per Žemaitės g. Nr. 14 sklypą kastoje trasoje, 0,4 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus rasta 0,3 m storio kultūrinio sluoksnio fragmentų. Daugiausia rasta pilkos ir rusvos spalvos žaliai glazūruotos žiestos buitinės keramikos šukių, datuojamų XVII–XVIII a.

4. Prie Pirties g. Nr. 3 ūkinio pastato, kanalizacijos trasoje rasta buvusi šiukšlių duobė su XIX a. pabaigos – XX a. keramikos šukėmis.

5. Prie gyvenamojo namo Pirties g. Nr. 3 vientiso kultūrinio sluoksnio ar senojo užstatymo fragmentų nerasta.

Archeologinių žvalgomųjų tyrimų metu aptikti radiniai perduoti BKMS.

BIRŽAI OLD TOWN,
PIRTIES STREET 3

In 2002 BKMS carried out the archeological explorations in Biržai, in the territory of Žemaitės street and Pirties street. In the territory of Žemaitės street 14, the cultural layer of 0.3 m thick was found where household pottery dated to the 17th–18th centuries was detected.

ARCHEOLOGINIAI TYRINĖJIMAI MERKINĖS SENAMIESTYJE

Jonas STANKUS

Varėnos savivaldybės nutarimu 2002 m. Merkinėje (Varėnos r.) buvo vykdoma V. Sladkevičiaus g. (buv. Liepų g.) (87 pav.) rekonstrukcija. Ši gatvė ir aikštė ties pagrindiniais Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčios šventoriaus vartais buvo grindžiama lauko akmenimis.

Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčia, turinti vėlyvosios gotikos ir baroko bruožų, pastatyta 1615 m. (*Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, V., 1981, t. 7, p. 415; *Bažnyčia Lietuvoje*, V., 1987, p. 212). 1648 m. karalius Vladislovas IV bažnyčią atnaujino, o 1884 m. bažnyčios klebonas kun. Šlepavičius ją dar kartą suremontavo: stogą apdengė stiegėmis (čerpėmis), šventorių aptvėrė akmenine tvora.

Kasant tranšėjas minėtos tvoros pamatams, dalis kapų buvo suardyta. Kapų turinys – žmonių griaučiai – pilti išorinėje šventoriaus tvoros pusėje iki 2–2,5 m atstumu nuo jos. Šis pavienių žmonių kaulų ir permaišytos žemės sluoksnis siekė 120–165 cm storį. Žmonių kaulų gausu ne tik išorinėje šventoriaus pusėje, bet ir jo teritorijoje (V. Urbanavičius, Merkinės bažnyčios rytinės dalies pamatų tyrimai 1998 m., *LIIR*, f. 1, b. 3069, p. 5), kur anksčiau buvo laidojami mirusieji.

Dalis kapų galėjo būti suardyti ir vykdant šios bažnyčios priestato ir stogo dangos

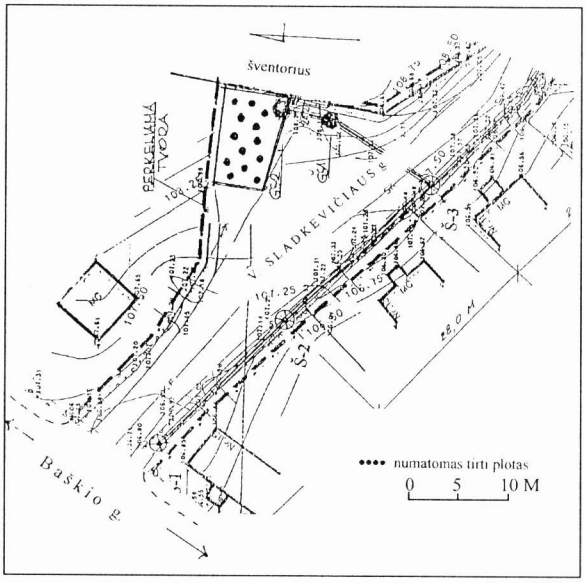

87 pav. Tirto ploto situacinis planas.
Fig. 87. Situational plan of the area explored.

darbus – kraunant, transportuojant statybines medžiagas. Tai parodė nemažas raudonų plytų, stiegių nuoskalų kiekis, aptiktas tirtose perkasose 2 ir 3.

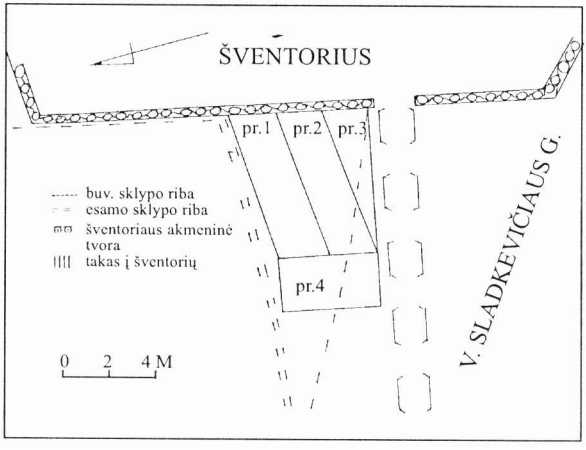

88 pav. Tirtų perkasų situacinis planas. *J. Stankaus brėž.*
Fig. 88. Situational plan of the trenches explored.

2002 m. spalio 3–28 d. archeologiniai tyrinėjimai buvo vykdomi numatomos įrengti automobilių aikštelės Š dalyje, prie įėjimo į šventorių, kairėje vartų pusėje. Tiriamas plotas – tai 10 m ilgio žemės ruožas Š kryptimi nuo šventoriaus vartų palei tvorą. Ploto P kraštas šliejosi prie tako į šventorių, o Š – prie E. Kurapkienės sklypo. Tiriamas plotas sudarė trikampę formą – apie 100 m² plotą. Kelininkai, prieš grįsdami grindinį, jau buvo pašalinę viršutinį 45–50 cm storio žemės sluoksnį, o arčiau šventoriaus tvoros – net iki 70–75 cm. Tik prie šventoriaus tvoros buvo likęs nenuimtas apie 35–50 cm pločio žemės ruožas. Atrodo, kad nukasant tokį storą žemės sluoksnį, buvo suardyta dalis kapų ir ploto V dalyje. Į pavienius žmonių kaulus kelininkai, atrodo, nekreipė dėmesio ir tik nuimant žemės sluoksnį arčiau šventoriaus tvoros, kai pasirodė daug kaulų, darbai buvo sustabdyti. Dalį žemės paviršiaus V tiriamojo ploto pakraštyje kelininkai jau buvo nuėmę ir padengę skalda, kuri tyrinėjimų metu buvo pašalinta.

Minėtame plote buvo ištirtos 4 perkasos (88 pav.) – 96 m² plotas. Perkasose 1–3 iki 2–2,5 m atstumu nuo šventoriaus tvoros buvo aptikta daug žmonių kaulų iš suardytų kapų (surinkti pavieniai ir iš kapų žmonių kaulai palaidoti tirtose perkasose, įžemyje, iki 150 cm gylio duobėse). Tarp kaulų minėtose perkasose rasta įvairių radinių – buvusių įkapių: žalvarinis auskaras (89:1 pav.), kito panašaus auskaro

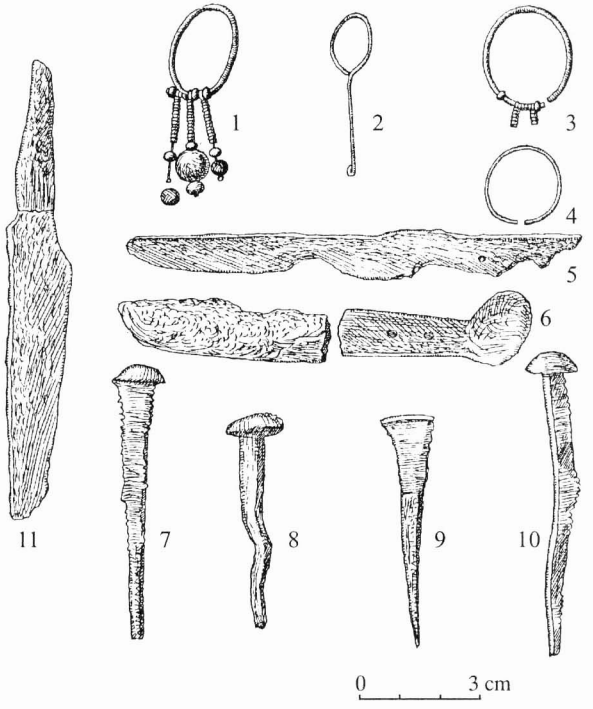

89 pav. Kapinyne surasti radiniai: 1 – žalvarinis auskaras; 2 – žalvarinis smeigtukas; 3 – žalvarinio auskaro fragmentas; žalvarinė grandelė; 5, 6 – geležiniai kriauniniai peiliai; 7–10 – geležinės kaltinės vinys; 11 – įtveriamasis peilis iš kapo 5. *I. Keršulytės pieš.*

Fig. 89. The finds found in the cemetery: 1 – brass earring; 2 – brass pin; 3 – fragment of brass earring; brass loop; 5, 6 – iron knives with riveted handle; 7–10 – iron forged nails; 11 – hafted knife from the burial.

fragmentas (89:3 pav.), miniatiūrinis lazdelinis žalvarinis smeigtukas (89:2 pav.), žalvarinė grandelė (89:4 pav.), kriauninių geležinių peilių tiesiomis geležtėmis ir jų fragmentų (89:5, 6 pav.), geležinė grandis, kaltinių geležinių vinių (89:7–10 pav.).

Perkasose 2 ir 3 aptikti 5 griautiniai žmonių kapai: 4 kapai rasti perkasoje 2 ir 1 kapas perkasoje 3. Kapų duobių kontūrai: kapo 1 – 65 cm; kapų 2 ir 3 – 70 cm; kapo 4 – 125 cm ir kapo 5 – 130 cm gylyje. Duobės stačiakampio užapvalintais kampais formos. Jų dydžiai: kapo 1 – 40–50x175 cm; kapo 2 – 45–48x150 cm; kapo 3 – 50x175 cm; kapo 4 – 59x175 cm; kapo 5 – 58x187 cm. Mirusiųjų griaučiai aptikti 70–150 cm gylyje. Du kapai (1 ir 3) stipriai apardyti – nėra kaukolių. Galbūt jie suardyti dar bažnyčios remonto metu, nes yra toliau nuo šventoriaus tvoros ir negalėjo būti suardyti jos statybos metu. Mirusieji palaidoti aukštielninki, ištiestomis kojomis, jų galvas orientuojant ŠV (kapų 1, 2, 3), PV (kapo 4) ir V (kapo 5) kryptimis. Mirusiųjų rankų padėtis įvairi, tačiau visuose kapuose vienoda žastikaulių padėtis – jie lygiagretūs stuburų padėtims. Skiriasi tik dilbio kaulų padėtis: kape 1 dešiniosios rankos dilbio kaulai gulėjo dubens kaulų srityje, kairės rankos dilbio kaulai neišlikę; kapuose 2 ir 5 kairiųjų rankų dilbio kaulai gulėjo įstrižai stuburo, arčiau dubens kaulų, dešiniųjų rankų dilbių kaulai neišlikę; kape 3 abiejų rankų dilbio kaulų nerasta; kape 4 dešiniosios rankos dilbio kaulai gulėjo skersai stuburo, juosmens srityje, o kairiosios rankos dilbio kaulai gulėjo įstrižai stuburo, krūtinės srityje.

4 kapuose (1–4) jokių įkapių nerasta. Kape 5, šalia mirusiojo dešiniojo dubens kaulo, rastas geležinis peilis tiesia geležte (89:11 pav.). Peilis buvo padėtas įkote kojų link, jo ašmenys nukreipti į išorę. Griaučių dydis (175 cm ilgio) ir įkapė – peilis rodo,

kad čia palaidotas vyras. Kitų čia aptiktų mirusiųjų lytis neaiški.

Iš surastų pavienių radinių galima spręsti, kad čia esama XV–XVII a. kapinyno, kurio tik nedidelė dalis ištirta šių tyrinėjimų metu.

ARCHAEOLOGICAL EXPLORATIONS IN MERKINĖ OLD TOWN

On 3–28 October 2002 in Merkinė, in V. Sladkevičiaus street, next to the entrance to the churchyard, on the left side, 4 trenches were explored with total area of 96 m^2. In trenches 2 and 3, five inhumations were found. The skeletons were found at a depth of 70–150 cm. Burial 1 and burial 2 were heavily destroyed. The buried individuals were supine, the heads orientated northwestwards (burials 1, 2, 3), southwestwards (burial 4) and westwards (burial 5). Only in burial 5 one burial item, an iron knife, was found (3:1 Fig. 87). At a distance of 2–2.5 m from the churchyard's stone fence, there were found lots of human bones from destroyed burials. Among bones there were other finds: a brass earring and its fragment, a brass crook-like pin, a brass loop, iron knives with riveted handle, iron forged nails. The finds were dated to the 15th–17th centuries.

ARCHEOLOGINIAI TYRINĖJIMAI VILNIAUS SENOJO MIESTO TERITORIJOJE, ŠV. MYKOLO G. NR. 12–1

Jonas STANKUS

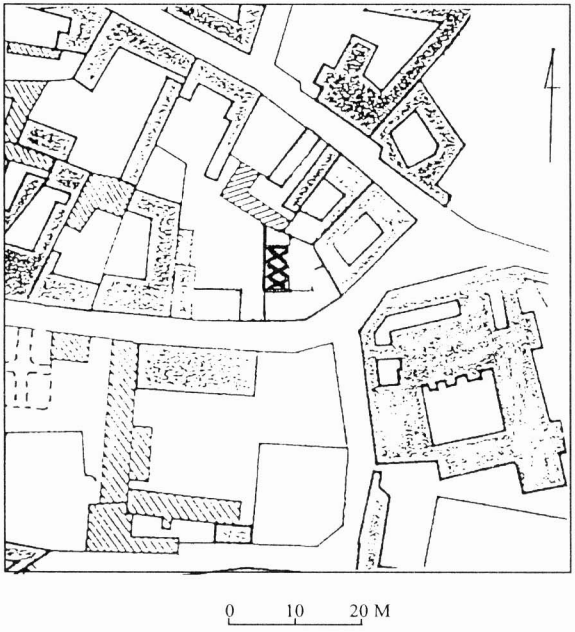

90 pav. Tirto objekto situacinis planas. *J. Stankaus brėž.*
Fig. 90. Situation plan of the object explored.

2002 m. lapkričio mėn. buvo vykdomi archeologiniai tyrinėjimai Šv. Mykolo g. Nr. 12–1 (A1610 K1) (90 pav.). Nuosavoje buto valdoje, 2-jų kambarių plote (32 m^2), po grindimis, buvo numatyta įrengti rūsį. Tyrinėjimai buvo atliekami būsimo rūsio vietoje (91 pav.).

Šv. Mykolo g. yra 23 senamiesčio kvartale (1 pav., plane buvusi 133 posesija; čia nurodytos ir kitos posesijos, pažymėtos 1808 m. Vilniaus plane). Namas Šv. Mykolo g. Nr. 12 buvo pastatytas XVII a. pabaigoje – XVIII a. pradžioje. Skiriami 3 šio namo užstatymo etapai: 1-asis, pagrindinis šio namo korpusas prie gatvės su kiemo V fligeliu; 2-ajame etape buvo pristatytas R fligelis, 3-iajame – V korpusas prailgintas iki posesijos galo.